

STANJE U AGRARU REPUBLIKE HRVATSKE

CURRENT STATE OF AGRICULTURE IN CROATIA

M. Janković

UVOD

Moto i temelj buduće agrarne politike jest pojam obiteljskog gospodarstva i to

- kao – najhumanijeg,
- kao – najracionalnijeg,
- kao – najveće mogućnosti zapošljavanja.

Ono nije novina već revitalizacija tipičnog oblika gospodarenja u skladu sa:

- tradicijom i naravi hrvatskog čovjeka,
- najnovijim kretanjima svjetskog gospodarstva,
- prirodnim mogućnostima.

Cjelovit prikaz stanja u hrvatskom poljodjelstvu za razdoblje prije osamostaljenja, kao i za prve ratne godine koje su slijedile stjecanje neovisnosti, sadržan je u dokumentu pod nazivom *Strategija razvitka hrvatske poljoprivrede*.

Taj su dokument usvojili vlada i sabor Republike Hrvatske početkom 1995. godine i time je on praktički postao temeljno ishodište za provođenje hrvatske poljoprivredne politike kao dijela globalne državne politike.

S druge strane usvajanje ovakve strategije predstavlja nedvojbenu potvrdu značenja poljodjelstva za ukupno hrvatsko gospodarstvo pri čemu se stožerno mjesto budućeg razvitka namjenjuje obiteljskom gospodarstvu.

1. OSAMOSTALJENJE, RAT, PRETVORBA I PRIVATIZACIJA

Nakon prvih višestranačkih i demokratskih izbora 1990, Republika Hrvatska kreće putem tržišnog gospodarstva. Početkom 1991. JNA i Srbija započinju agresiju na Republiku Hrvatsku i do jeseni 1991. okupiraju gotovo trećinu njezinog teritorija. Kao posljedica okupacije više od 310 000 ljudi bilo je protjerano sa svojih ognjišta u Hrvatskoj, a još uvijek određeni broj živi u inozemstvu.

Između više stotina tisuća prognanih i izbjeglih osoba nalazio se i znatan broj aktivnih poljoprivrednika koji su iz proizvodne kategorije pučanstva prešli u potrošačku.

Raspad bivše Jugoslavije i agresija na Republiku Hrvatsku znatno su utjecali na gospodarski život zemlje. Postoje mnogi primjeri kako je takvo stanje utjecalo na gospodarstvo i poljoprivredni sektor. Proizvodi koji su prije bili plasirani na jugoslavenskom tržištu, kao što su pšenica, duhan i riba, danas su višak ili se teško plasiraju, a isto je tako problem nabavljanje rezervnih dijelova za poljoprivredne strojeve proizvedene u bivšoj Jugoslaviji.

Okupacija je imala izrazit utjecaj na poljoprivredu. Blokiranje cesta i željeznica poremetilo je prijevoz, povećalo troškove i vrijeme putovanja, te nepovoljno utjecalo na dopremu svježeg voća, povrća i ostalih proizvoda na tržište. Nadalje, Hrvatska je prihvatila 525 000 prognanika i izbjeglica iz Bosne i Hercegovine. Međunarodna humanitarna pomoć koja im je upućivana uvelike je remetila tržište poljoprivrednih proizvoda.

Rat je prouzročio znatne gubitke proizvodnih kapaciteta, hiperinflaciju, usporavanje gospodarske reforme i stvorio poteškoće u privlačenju stranih ulaganja koja su potrebna da bi se ubrzala gospodarska reforma i oporavak.

Premda se danas može s velikom pouzdanošću tvrditi da je rat iza nas i da je on okončan blistavom pobjedom u ljeto 1995. kad je najveći dio hrvatskog teritorija oslobođen, ostaje još integriranje hrvatskog Podunavlja koje za poljodjelstvo znači iznimno mnogo.

Nužno je ubrzano provoditi sve pripreme radi što skorijeg uključivanja ovog područja u ukupan agrarni potencijal, jer se zna da je i s obzirom na kakvoću prirodnih i proizvodnih reusrsa i tradiciju proizvodnje hrvatsko Podunavlje jedno od onih područja čije razmjerne poredbene prednosti obilato premašuju nacionalne okvire.

Iskazano u stalnim cijenama pad društvenog bruto proizvoda poljoprivrednog sektora u 1994. u odnosu na predratnu 1990. godinu bio je 31.2%, što je za gotovo 10% manje od prosjeka najvažnije proizvodne grane industrije i rudarstva.

To upućuje na svojevrsnu žilavost i otpornost hrvatske poljoprivrede, iako su je uz gospodarske pratile i iznadprosječne prirodne nedaće u razdoblju 1992–1994. (suša, tuča, poplave).

Jedan od bitnih razloga vjerojatno se nalazi u temeljima vlasničke strukture u poljodjelstvu koja je još iz razdoblja socijalizma zadržala obilježja prevladavajuće uloge privatnih obiteljskih gospodarstava. Naime, razmjerno veći pad proizvodnje nekadašnjih krupnih državnih poduzeća (danas u procesu pretvorbe) tumači se njihovom manjom prilagodljivošću s obzirom na promjenu sastava proizvodnje, osobito osiguranja obrtnih financijskih sredstava.

Privatizacija je uz postojanje stabilnog demokratskog sustava jedna od temeljnih pretpostavki izgradnje tržišnog gospodarstva. Iskustva razvijenog svi-

jeta pokazuju da privatno vlasništvo i poduzetništvo predstavljaju nezamjenjive čimbenike učinkovitog iskorištavanja resursa što osigurava dugoročni napredak nekog društva. Privatizacija također uključuje i postupak preuzimanja i raspodjele rizika poslovanja, ali i veće motiviranosti u traženju optimalnih poslovnih odluka.

Hrvatska želi, kao i mnoge druge zemlje u tranziciji, uz pomoć zemljišne reforme, pretvorbe i privatizacije poljoprivrednog sektora postići slijedeće najvažnije ciljeve:

- prevladavajuće značenje privatnog vlasništva;
- porast prosječne veličine obiteljskog gospodarstva i
- bolje iskorištenje poljoprivrednih površina.

Temeljno načelo modela privatizacije bila je prodaja polovine procijenjene vrijednosti zaposlenima i umirovljenicima uz popust, dok se druga polovina prodavala bez popusta. Proces privatizacije ni izdaleka nije dovršen, a menadžment i radna praksa još se nisu bitnije promijenili. Jedan od ključnih problema učinkovite privatizacije leži u ispravnoj procjeni vrijednosti tvrtke i njene imovine.

U onim prerađivačkim kompleksima u kojima je privatizacija uspješno obavljena i gdje je omogućeno djelovanje tržišnih načela, učinkovitost iskorištavanja radne snage i energije primjetno se poboljšala, a došlo je i do ulaganja u novu tehnologiju i nove poslove. Tamo gdje je privatizacija nepotpuna, nema vidljivih promjena u poslovanju, a stanje se i dalje pogoršava.

Općenito uzevši agrokombinati pripadaju grupi poduzeća u kojoj Hrvatski fond za privatizaciju ima poteškoća u dovršenju procesa privatizacije. Osnovni se problemi odnose na opći nedostatak profitabilnosti poslovanja, izrazito visoku zaduženost i nelikvidnost, višak kapaciteta, nedostatak kvalitetnog menadžmenta, umjetni višak radne snage, stare dugove, poteškoće u prilagođavanju tržišnim uvjetima. Bitna prepreka ubrzanju procesa privatizacije i restrukturiranja kombinata je nedostatak kapitala za njeno kvalitetno provođenje i oživljavanje proizvodnje.

2. OSNOVE PROGRAMA AGRARNE POLITIKE

Osnove programa možemo izraziti u nekoliko osnovnih točaka koje, cjelovito razrađene, ocrtavaju strategiju. Ovako postavljene čine okosnicu sveukupne politike agrara u Hrvatskoj:

- Obiteljska gospodarstva
- Provedba zakona o poljoprivrednom zemljištu
- Cjenovna i trgovinska politika

- *Poticaji i naknade u poljodjelstvu*
- *Financiranje poljodjelstva*
- *Trgovinska politika u agraru i zaštita domaće proizvodnje*

Dakle, navedena su temeljna područja za koja držim da su prvenstvena u provođenju državne poljoprivredne politike i to kako s motrišta dugoročnih ciljeva i aktivnosti, tako i što se tiče rješavanja kratkoročnih operativnih i tekućih pitanja.

2.1. Obiteljska gospodarstva

Stožerno mjesto hrvatske strategije razvitka agrara zauzima *obiteljsko gospodarstvo*. To mora biti takvo gospodarstvo koje će na temelju učinkovitije proizvodnje i marketinga pridonijeti rastu ukupnoga gospodarstva i osigurati konkurentnost na svjetskom tržištu.

Danas je prosječna veličina obiteljskog gospodarstva svega *2.9 hektara* što predstavlja jedan od najvažnijih ograničavajućih čimbenika njihova napretka. Najčešće se kao mogućnost okrupnjavanja obiteljskih gospodarstava vidi kupovina ili zakup zemljišta u vlasništvu države. Uslijed nedostatka kreditnih sredstava i nerazvijenosti zemljišnog tržišta ovi se procesi odvijaju usporeno.

Pokrenute aktivnosti sa svrhom pomoći razvitku obiteljskih gospodarstava i s ciljem poticanja razvitka poduzetničkog duha na selu zacijelo će polučiti određene rezultate u razdoblju koje je pred nama s obzirom na globalno okruženje i postojeće potencijale.

Valja istaći, međutim, da niti najbolje pripremljena i utvrđena strategija potpore obiteljskim gospodarstvima neće ništa značiti ukoliko naši poljodjelci ne utvrde sljedeće:

- da njihov dohodak približno odražava tendencije koje vrijede za cjelokupno gospodarstvo;
- da razvitak i potporu agraru slijedi i infrastrukturna podrška ruralnog područja što znači da radeći i živeći u sredini u kojoj jesu, nemaju osjećaj da se bolji život nužno nalazi izvan sela.

Premda je naglasak budućeg razvitka hrvatskog poljodjelstva u najtješnjoj vezi s razvitkom obiteljskih gospodarstava, zasigurno će na određenim prostorima djelovati i *krupni* posjedi u sasvim novom obliku i organizaciji!

2.2. Provedba zakona o poljoprivrednom zemljištu

Budući da se uskoro donosi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o geodetskoj izmjeri i *katastru* zemljišta, kojim će se riješiti pitanje rada ustroja i djelovanja Državne geodetske uprave i njezinih područnih jedinica, jamačno će se donijeti i određeni, nasušno potrebni provedbeni propisi.

Nije rijetkost da se stanje evidencija u katastru ne slaže sa stanjem evidencija u zemljišnim knjigama koje vode zemljišno-knjižne službe općinskih sudova, a da ni jedna evidencija ne odgovara stvarnom stanju, što znatno usporava i otežava provedbu Zakona o poljoprivrednom zemljištu.

2.3. Cjenovna i trgovinska politika

2.3.1. Poticaji i naknade u poljodjelstvu

Poticaji i naknade predstavljaju najznačajniju stavku unutar cjenovne potpore koja se provodi kao dio proračunske politike. Hrvatska nije u mogućnosti osigurati onoliku razinu potpore domaćim poljoprivrednim proizvođačima koja se nalazi u većini europskih zemalja, i to kako u apsolutnim tako i u razmjernim pokazateljima.

Međutim, cjenovnim poticanjem nastoji se motivirati proizvođače da se bolje povežu s tržištem i potrošačem, te da poboljšavaju kakvoću finalnog proizvoda. Jedan od temeljnih ciljeva buduće cjenovne politike bit će nastojanje da se mijenja *sastav* proizvodnje da bi odgovorio na zahtjeve regionalnog razmještaja i na osiguranje dostatnih količina domaćih poljodjelskih roba za koje postoje odgovarajući ekološki i gospodarski preduvjeti.

Unutar biljnih proizvoda novčani poticaji osiguravaju se za proizvodnju šećerne repe, suncokreta, soje, uljane repice, duhana, masline i vinograda na otocima, dok se za pšenicu primjenjuje sustav zaštitnih cijena.

Unutar stočarskih proizvoda daleko najvažniju stavku predstavlja poticanje proizvodnje temeljnog proizvoda – mlijeka – ali isto tako potiče se uzgoj kvalitetnog rasplodnog podmlatka svih kategorija stoke, proizvodnja sperme za umjetno osjemenjivanje goveda i selekcijski rad.

Naknade također čine značajnu stavku cjenovne podrške i one se isplaćuju s temeljnom svrhom snižavanja troškova proizvodnje. Naknade se isplaćuju domaćim proizvođačima mineralnih gnojiva i sjemena koje za određeni postotak umanjuju cijenu krajnjim korisnicima, a unutar ribarstva isplaćuju se naknade ribarima za diesel gorivo te u proizvodnji konzervi sardina.

2.3.2. Financiranje poljodjelstva

Nedostatak *kredita* u cjelokupnom gospodarstvu postao je jedan od glavnih ograničavajućih čimbenika i u okviru poljoprivrednog sektora, osobito stoga što tradicionalni sustav kreditiranja koji se sastojao u protoku sredstava iz banaka u poljoprivredna poduzeća, pa preko njih do privatnih poljoprivrednika, više ne funkcionira. Kako bi se razriješio ovaj problem, potrebno je ojačati kreditne linije za poljoprivredni sektor, ali i cijeli bankarski sustav.

Temeljna je zadaća unutar financiranja sela i poljoprivrede razviti sustav održivih financijskih ustanova koji će zadovoljavati potrebe poljoprivrednog sektora u pogledu kratkoročnih, srednjoročnih i dugoročnih kredita. Naglasak bi pritom morao biti na kreditnim potrebama propulzivnih privatnih poljoprivrednika.

Kredite bi trebalo u načelu odobravati po komercijalnim (tržnim) stopama, a te stope, u skladu s prilikama u većini razvijenih zemalja, ne bi smjele premašivati 7-8% u slučaju poljodjelstva.

Za dolazeće razdoblje osigurana su sredstva za financiranje u poljodjelstvu iz slijedećih važnijih izvora:

- financiranje iz državnog proračuna putem Posebnog računa za razvitak poljoprivrede;
- financiranje pojedinih programa putem Hrvatske banke za obnovu i razvoj;
- financiranje na temelju međunarodnih zajmova odobrenih Republici Hrvatskoj

2.3.3. Trgovinska politika u agraru i zaštita domaće proizvodnje

Mehanizam zaštite domaće proizvodnje poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda čine slijedeće sastavnice:

- carine, posebni porez i uvozna zabilježba;
- kontingenti;
- uvozne zaštitne pristojbe – prelevmani.

Poredbenom raščlambom razmjerno je jednostavno utvrditi da je u osjetno većem broju slučajeva uvoz u Hrvatsku razmjerno manje opterećen svim oblicima carinske i izvancarinske zaštite u odnosu na zemlje EU.

Uz pad domaće proizvodnje uvjetovan raznim zbivanjima može se reći da je to bio jedan od glavnih razloga izrazito negativnih trendova u vanjsko-trgovačkoj razmjeni poljodjelstva posljednjih godina.

Paradoksalno je da najveću svotu kako u ukupnom uvozu tako i u ukupnom poljodjelskom deficitu stvara skupina voće i povrće (*više od 180 mil. USD!*) premda je znano da u Hrvatskoj postoje povoljni ekološki uvjeti za proizvodnju ovih proizvoda.

S obzirom da je skori pristup Hrvatske Svjetskoj trgovinskoj organizaciji državni prioritet, potrebno je ubrzati aktivnosti na tarifikaciji kojom bi bili obuhvaćeni i instrumenti izvancarinske zaštite.

Držim, međutim, da do trenutka završetka pregovaračkih aktivnosti s članicama WTO-a, Hrvatska ne smije ugraditi u jedinstvenu carinsku stopu zaštitne pristojbe pri uvozu temeljnih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda.

Naime, valja naglasiti da su i sve zemlje EU (hrvatskog najznačajnijeg vanjskotrgovačkog partnera) zadržale zaštitne pristojbe – prelevmane kao jedan od instrumenata zaštite domaće poljodjelske proizvodnje koju odlikuju brojne specifičnosti i posebnosti u vanjskotrgovačkoj razmjeni.

3. ORGANIZIRANJE PROIZVODNJE U AGRARU

Suvišno je polemizirati o brojnim prednostima koje odlikuju agrar kad je riječ o temeljnim organizacijskim načelima. Treba imati na umu da je poljoprivredna proizvodnja mnogo više od puke proizvodnje jeftine hrane: ona u sebi sadrži način življenja, te središnju snagu oblikovanja ruralnog gospodarstva i kulturnog ambijenta.

S druge strane nastojanje za povećanjem ukupne gospodarske učinkovitosti zahtijeva čvrste vertikalne veze u prehrambenom lancu uz optimalizaciju troškova i dobiti.

Država mora davati smjernice za najprikladniji način zaokruživanja proizvodnih cjelina unutar agrara uvažavajući načela održivog razvoja i brige za okoliš.

Potrebno je poznavati i unapređivati mogućnosti stvaranja sprega unutar ratarstva i stočarstva te povezivanja za preradbeni lanac. Nezaobilazna spona budućeg razvitka mora biti i uključivanje seoskog turizma kao jednog od načina za ponudu oplemenjenog proizvoda krajnjem potrošaču.

4. ŠTO TREBA OZNAČAVATI HRVATSKI PROIZVOD ZA SVJETSKOG POTROŠAČA

Dugo je izvoz hrvatskog poljodjelstva bio istoznačnica za izvoz globalnih roba, bez prepoznatljivih obilježja i oznaka. Poteškoću je predstavljala nemogućnost oblikovanja vlastite poljoprivredne politike koja bi dala potporu isticanju nacionalnih obilježja kakvoće.

Kad je riječ o mogućnostima izvoza na tuđa tržišta, treba se odreći ideje o svaštarskom pristupu i “neograničenim” hrvatskim mogućnostima.

Pozornost treba usmjeriti na izvoz manjeg broja roba čija se ponuda mora osigurati pravodobno i u dostatnim količinama. Sve izbirljiviji svjetski potrošač zahtijevat će gotovo isključivo proizvode prepoznatljivih obilježja i vrhunske kakvoće, a hrvatsko poljodjelstvo ima što ponuditi.

Težište treba svakako biti izvoz putem turističke ponude, tzv. "nevidljivi" izvoz. Prednosti su ovakvog izvoza ogromne, a očituju se u:

- blizini tržišta,
- povoljnijim cijenama i
- nepostojanju carinskih zapreka.

5. POVRATNICI NA SELO

Poznato je da je najveći dio prognanog pučanstva, za vrijeme okupacije dijela hrvatskog teritorija, proistekao iz ruralne sredine. Znatan broj njih se ako ne isključivo, a ono barem u dopunsko vrijeme, bavio nekom vrstom poljoprivredne proizvodnje.

S obzirom na iznimno strateško značenje kojeg poljodjelstvo ima za ukupan gospodarski razvitak Hrvatske bit će potrebno sustavno raditi na poboljšavanju uvjeta rada i života na selu. Nemjerljive su neizravne prednosti što ravnomjernijeg razmještaja pučanstva u zemlji.

Postojanje široke osnove koja objedinjuje sve poljoprivredne potencijale i njihovo iskorištavanje omogućuje nekom gospodarstvu da ima optimalan gospodarski rast uz ravnomjerno iskorištavanje svih resursa.

Ne kaže se uzalud da su poljoprivredni proizvođači zaštitnici naslijeđa i sigurno je da će i naši povratnici – poljoprivredni proizvođači – ali i drugi, još više cijeniti prostor na kojem su ponikli, uz jasan stav države koja ulaže napore da na tom prostoru što dostojnije žive.

6. DEMOBILIZACIJA VOJNIKA HRVATSKE VOJSKE I RJEŠAVANJE PROBLEMA NEZAPOSLENOSTI PUTEM AGRARA

Demobilizacija velikog broja vojnika Hrvatske vojske te osiguravanje egzistencije tim ljudima i njihovim obiteljima nameće se kao pitanje i problem koji je potrebno to hitnije riješiti kako Ministarstvu poljoprivrede i šumarstva, tako i ostalim segmentima gospodarstva Republike Hrvatske.

Može se pretpostaviti da će se rješenje ovog problema, osiguravanja egzistencije obiteljima demobiliziranih i lakših invalida Domovinskog rata naći lakše putem poljoprivredne proizvodnje i poljoprivrednog zemljišta nego putem bilo kojeg drugog oblika gospodarske djelatnosti, a razlog je u poljoprivrednom zemljištu kao neuništivom resursu.

Na početku cjelokupnog idejnog projekta potrebno je napraviti:

– točnu inventarizaciju i valorizaciju poljoprivrednog zemljišta svake županije, općine pa i katastarske čestice da bi se dobili podaci na osnovi kojih će se pristupiti izradi programa i pojedinačnih projekata;

– popis s točnim brojem demobiliziranih ljudi koji su izrazili želju da budu sudionici programa zapošljavanja u poljoprivredi, njihova stručna sprema te broj članova njihovih obitelji.

Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva na osnovi dobivenih podataka predlaže darovanje zemljišta demobiliziranim pojedincima, odnosno bilo koji drugi način dodjele zemljišta, a da se točno zna budući vlasnik određenog zemljišta.

Zemljište koje će biti namijenjeno darovanju možemo svrstati u dvije grupe:

– jedna grupa zemljišta jesu napuštene površine poljoprivrednog zemljišta, koje se nalazi u područjima uz granicu Republike Hrvatske, kao što je Banovina, Lika, Bukovica itd. To su najčešće područja s lošijim pedoklimatskim uvjetima s tradicionalnom ekstenzivnom poljoprivrednom proizvodnjom. Zbog toga će na takvim prostorima veličina poljoprivrednog obiteljskog gospodarstva biti veća, odnosno tolika koliko je potrebno za ekonomski orijentiranu poljoprivrednu proizvodnju namijenjenu životu jedne prosječne obitelji. Moramo biti pripravnici da će u takvo poljoprivredno gospodarstvo biti uključena i šumska površina. Vrlo je važno naseliti ova pogranična područja Republike Hrvatske.

– druga grupa zemljišta jesu zemljišne površine koje će nastati tijekom privatizacije i raspada bivših poljoprivrednih kombinata i poljoprivrednih zadruga. Takva poljoprivredna obiteljska gospodarstva bit će različite veličine, ovisno o području na kojem će se formirati (Slavonija – Dalmacija), ali moraju zadovoljavati potrebe jedne obitelji poljoprivrednom proizvodnjom odnosno prihodima od proizvodnje.

Ne smijemo ovom prilikom zaboraviti i razne objekte kao što su farme, štale, hladnjače, prerađivački kapaciteti, skladišta, koji se mogu uz više ili manje investicija postaviti ili im se može promijeniti namjena. Svi takvi objekti s određenom količinom potrebnog poljoprivrednog zemljišta ili bez njega, moraju se dodijeliti ljudima koji to žele.

Poljoprivredno zemljište namijenjeno demobiliziranim vojnicima mora biti opremljeno osnovnom infrastrukturom: električnom energijom, vodom i cestom do zemljišta. Rješavanje uvođenja infrastrukture tamo gdje ne postoji, mora se dogovoriti u vladi Republike Hrvatske. Pitanje kuća i gospodarskih objekata riješit će Ministarstvo obnove i razvitka i Ministarstvo obrane.

Kako se u slučaju demobiliziranih vojnika najčešće radi o ljudima koji nemaju potrebna znanja koja su potrebna u tržišno orijentiranoj poljoprivrednoj proizvodnji, bit će potrebno napraviti pojedinačne programe za svako pojedino obiteljsko gospodarstvo, odnosno za grupu gospodarstava na jednom području.

Da bi se u počecima poljoprivredne proizvodnje demobilizirani vojnici bolje pripremili i snašli u novoj ulozi poljoprivrednih proizvođača, potrebno je organizirati edukaciju. Za to je potrebno na tim prostorima uposliti dodatne stručnjake u Sektor poljoprivredne savjetodavne službe, a ti stručnjaci mogu opet biti demobilizirani vojnici agronomi koje takav posao zanima. Djelatnici poljoprivredne savjetodavne službe bit će glavni organizatori:

- edukacije za nove poljoprivrednike svog područja,
- organizirat će predavanja različitih stručnjaka iz Hrvatske, ali i iz zemalja zapadne Europe,
- prema potrebi će sami obavljati edukaciju na određenom području,
- pripremat će tiskane materijale i napatke vezane uz tehnologije itd...
- pomagat će pojedincima u organiziranju raznih udruženja, trgovačkih društava i zadruga.

Svako obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo neće biti u stanju opstati na tržištu samo za sebe – pojedinačno, javit će se potreba za udruživanjem prema različitim interesima npr. udružiti će se specijalizirani proizvođači nekog proizvoda, udružiti će se poljoprivrednici radi optimalnog iskorištavanja poljoprivredne mehanizacije itd.

Možemo pretpostaviti da će svako udruživanje poljoprivrednika, bez obzira na kojoj osnovi i prema kojem propisu, biti prvenstveno radi vlastitog interesa te radi interesa cijele grupe i da će iz toga proisteci potreba za upošljavanjem nekog stručnjaka koji opet može biti demobilizirani vojnici.

U financiranju zaposlenih stručnjaka u Poljoprivrednoj savjetodavnoj službi i udruženjima poljoprivrednika, u početku (prvih 5 godina) morat će sudjelovati proračun Republike Hrvatske. Tek onda kad će novi poljoprivrednici biti sposobni za to, preuzet će financiranje navedenih stručnjaka.

Uz primarnu poljoprivrednu proizvodnju idu i preradbeni kapaciteti, od kojih neki već postoje te ih valja samo obnoviti, prilagoditi novonastalim uvjetima, a ponegdje će to počinjati iz početka bilo pojedinci poduzetnici, bilo primarni poljoprivredni proizvođači kroz udruženja. Sve te poslove mogu poduzimati demobilizirani vojnici uz odgovarajuće kredite.

7. ŠKOLSTVO

Sustav poljoprivrednog znanja sastoji se od tri temeljne komponente: poljoprivrednog obrazovanja, poljoprivrednog istraživanja i prijenosa znanja u praksu. Iako je broj ustanova u ovom području znatan i razmješten po cijeloj zemlji, zbroj učinaka navedenih komponenti ne zadovoljava.

Naslijeđeni problemi iz nekadašnjih nastavnih programa odnose se na usmjerenja prema proizvodnim, a ne prema tržišnim i gospodarskim pitanjima.

Drugi veliki nedostatak je sustavno zapostavljanje temeljne poljodjelske gospodarske jedinice, obiteljskog gospodarstva, i nedostatak istraživanja mogućnosti njegovog jačanja i razvitka.

U razvijenim se zemljama uvažava uloga seljaka kao čuvara baštine što dovodi i do odgovarajućih oblika njihova nagrađivanja: u mnogim regijama lokalne i središnje vlasti osiguravaju isplate seljacima (farmerima) kojima ih potiču na brigu o okolišu, unapređivanju flore i faune te kulturnog nasljeđa, te ostvarivanju slobodnog pristupa njihovom zemljištu.

Seljake koji ne uspijevaju prerasti u ambiciozne i tržišno bitne proizvođače, treba ohrabrivati da ostvaruju dopunske prihode na svojim posjedima ili izvan njih, pri čemu im je potrebno pružiti i stvarnu potporu u tom smislu.

Razumije se takva nastojanja zahtijevaju usklađeno djelovanje svih društvenih činitelja i razina, svih državnih i nedržavnih ustanova i ljudi na lokalnoj razini.

Stoga jedan od važnih globalnih ciljeva našeg školstva mora biti jačanje snaga svih ustanova u ruralnom području, obiteljskih gospodarstava, i uopće unapređivanje kakvoće seoskog života čije vrijednosti valja čuvati i sustavno unapređivati.

8. DEMOGRAFSKA OBNOVA

Sve rečeno i poznato u demografskoj strukturi Hrvatske zasigurno će u ovako osmišljenoj agrarnoj politici s temeljenjem na obiteljskom gospodarstvu pratiti i poticati poimanje o brojnijoj obitelji koja će tako u novostvorenim prirodnijim i gospodarski povoljnijim uvjetima doživjeti prirodni i duhovni oporavak.

Adresa autora - *Author's address*

Primljeno: 16. 03. 1996.

Matej Janković, ministar
Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva
Republike Hrvatske,
Zagreb, Ulica grada Vukovara 78